

სიცოცხლის დაზღვევის ბაზრის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში

DOI:10.36962/ECS106/6-8/2024-33

მარინე ხუციშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი

E-mail: Mariam.khutsishvili@btu.edu.ge

რეზიუმე

ქვეყანაში მიმდინარე რეფორმები და ცვლილებები თანაცხოვრების ყველა სფეროში მიმართულია სახელმწიფოს თავისუფალი ეკონომიკური ბაზრის განვითარების უზრუნველსაყოფად. თავისუფალი საბაზრო ურთიერთობების დამკვიდრებამ, ბიზნესი საქართველოს ეკონომიკის ბუნებრივ შემადგენელ ნაწილად გახადა.

ქვეყნის, როგორც სამართლებრივი სახელმწიფოს აღმშენებლობის გზაზე, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ქონებრივი და არაქონებრივი ინტერესების დაცვა და მისი გარანტიების შექმნა, რათა ის შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სტანდარტებს. ყოველივე ეს უშუალო კავშირშია ქვეყნის სადაზღვევო ბაზრის განვითარებასთან.

საკვანძო სიტყვები: სადაზღვევო ბაზარი, არაქონებრივი ინტერესი, დაზღვევის ობიექტი, სიცოცხლის დაზღვევა.

ძირითადი ტექსტი

სიცოცხლის დაზღვევის ისტორია ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 2500 წლიდან იწყება, როდესაც ეგვიპტეში ქვისმთელთა მიერ შეიქმნა ე.წ დამკრძალავი კოოპერატივები, გარდაცვლილი წევრების ოჯახის მხარდასაჭერად. მსგავსი საქველმოქმედო საზოგადოებები ან დამკრძალავი კლუბები (როგორც მათ უწოდებდნენ) გავრცელებული იყო ასევე ინდოეთსა და ძველ რომში ჩვენს წელთაღრიცხვამდე დაახლოებით მეათე საუკუნეში.

მოგვიანებით, სიცოცხლის დაზღვევის უძველესი ფორმა ნიძლავის სახით არის დაფიქსირებული დიდ ბრიტანეთში (მე-17 საუკუნე). შორ მანძილებზე ცურვის განვითარებასთან ერთად, გაიზარდა მეკობრეებთან მოხვედრის რისკი. ამიტომაც პირი, რომელიც წინასწარ ითვალისწინებდა ამ საფრთხეს, აუცილებლად აფორმებდა სადაზღვევო სახის ხელშეკრულებას იმ ორგანიზაცია-სთან, რომელიც იკისრებდა გარკვეული მიზერული პრემიის წინასწარი გადახდის შემთხვევაში, მეკობრეებთან ტყვედ ჩავარდნილი პირის გამოსყიდვას. ამგვარ ხასიათს ატარებდა სიცოცხლის დაზღვევის ადრეული გარიგებები.

სიცოცხლის დაზღვევა მოიცავს დაზღვევის სახეობათა მთელ ჯგუფს. ეს სახეობები დამახასიათებელი ნიშნით არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული: დაზღვევის ობიექტი ყოველთვის არის ადამიანი და დაზღვეული რისკი ყოველთვის განპირობებულია მისი სიცოცხლის ხანგრძლივობის განუსაზღვრელობით.

სიცოცხლის დაზღვევაში იგულისხმება არა ადამიანის სიცოცხლის, არამედ თანხების დაზღვევა, რომლებიც შეიძლება გაიცეს ერთჯერადად ან რეგულარულად (ანუიტეტიური დაზღვევა) გარკვეული პერიოდულობით. აქ (მითუმეტეს, რისკობრივი სიცოცხლის დაზღვევის სახეობებში) არანაირად არ შეიძლება საუბარი სადაზღვევო შემთხვევისაგან მიყენებული ზარალის აღდგენაზე პირვანდელ ღირებულებამდე, როგორც ეს დაზღვევის სხვა სახეობებში ხდება.

სიცოცხლის დაზღვევის დროს ხდება დაზღვეული პიროვნების ან/და მისი ოჯახის (ნათესა-

ვების, ახლობლების, თანამშრომლების, საქმიანი პარტნიორების) მატერიალური (ფინანსური) მდგომარეობის გაუარესების რისკის დაზღვევა, რომელიც განპირობებულია დაზღვეულის სიცოცხლის ხანგრძლივობის განუსაზღვრელობით. სიტყვა „განუსაზღვრელი“ გულისხმობს როგორც ხანმოკლე, ასევე ხანგრძლივი სიცოცხლის შესაძლებლობას.

როგორც აღვნიშნეთ, ტერმინი „სიცოცხლის დაზღვევა“ მოიცავს დაზღვევის სახეობათა მთელ ჯგუფს. განვიხილოთ ვადიანი სიცოცხლის დაზღვევა. რომლითაც იფარება დროის გარკვეული პერიოდის განმავლობაში ადამიანის (დაზღვეულის) ნებისმიერი მიზეზით (გარდა გამოწვეული-სებში მითითებული მიზეზებისა) გარდაცვალების რისკი.

თავად დაზღვევის მოქმედების მექანიზმი ძალზე მარტივია: თუ პოლისში მითითებული დროის შუალედის განმავლობაში დაზღვეული გარდაიცვლება ან უგზოუკვლოდ გაქრება და შემდგომში სასამართლო მას მიიჩნევენ გარდაცვლილად, სადაზღვევო კომპანია გადაუხდის მოსარგებლეს თანხას, რომელიც ტოლია პოლისში წინასწარ დაფიქსირებული სადაზღვევო თანხისა (ფრანშიზა სიცოცხლის დაზღვევაში არ გამოიყენება). თუ იმავე პერიოდის დასრულების მომენტში დაზღვეული ცოცხალია, მაშინ არანაირი სადაზღვევო ანაზღაურება არ გაიცემა.

ისევე როგორც დაზღვევის ყველა სხვა სახეობაში, სიცოცხლის დაზღვევის ხელშეკრულების მხარეები არიან დამზღვევი და მზღვეველი. დამზღვევი შეიძლება იყოს ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელსაც ხელშეკრულების გაფორმების მომენტში გააჩნია სადაზღვევო ინტერესი დაზღვეულის (ანუ დაზღვევის ობიექტის) სიცოცხლის მიმართ. დამზღვევი და დაზღვეული შეიძლება იყოს ერთი და იგივე ადამიანი, ვინაიდან მიღებულია, რომ ყოველ ადამიანს აქვს შემოსაზღვრელი სადაზღვევო ინტერესი საკუთარი თავის მიმართ (ისევე როგორც ერთ მეუღლეს მეორე მეუღლის სიცოცხლის მიმართ). რასაკვირველია, სავსებით შესაძლებელია ისიც, რომ დამზღვევი და დაზღვეული იყოს სხვადასხვა პირი.

განსაკუთრებით ხაზგასასმელია მოსარგებლის როლი სიცოცხლის დაზღვევაში. ვთქვათ, ადამიანი აზღვევს საკუთარ სიცოცხლეს. ჩვენ კი აღვნიშნეთ, რომ ამ პიროვნებას გააჩნია სადაზღვევო ინტერესი საკუთარი სიცოცხლის მიმართ, მაგრამ, ქონების დაზღვევის შემთხვევასთან შედარებით, ეს სადაზღვევო ინტერესი უცნაურია. ქონების დაზღვევაში გასაგებია, რომ დამზღვევის კუთვნილი ქონება ანუ დაზღვევის ობიექტი ზიანდება, რის შედეგადაც დამზღვევი, როგორც ფინანსური ინტერესის მქონე პიროვნება, ზარალდება. სიცოცხლის დაზღვევაში ცოტა უცნაური და ხელოვნური იქნებოდა გარდაცვლილი პიროვნების ზარალზე საუბარი. სხვათა შორის, ეს მსჯელობა ნათლად გვიჩვენებს, რომ ტერმინი სიცოცხლის დაზღვევა, ისევე როგორც მრავალი სხვა ტერმინი, არის მხოლოდ ჟარგონი და არ გამოხატავს დაზღვევის ამ სახეობის შინაარსს.

სინამდვილეში სიცოცხლის დაზღვევის დროს ხდება გარკვეული იურიდიული თუ ფიზიკური პირების მატერიალური (ფინანსური) მდგომარეობის (ჩვეული ცხოვრების დონის) გაუარესების რისკის დაზღვევა, რაც განპირობებულია დაზღვეულის გარდაცვალებით.

ვადიანი სიცოცხლის დაზღვევის სახეობა იყოფა მოკლე (1-დან 5 წლამდე) და გრძელვადიან (20, 30 ან 40 წელი) სიცოცხლის დაზღვევად. მოკლევადიანი სიცოცხლის დაზღვევა, თავისი ბუნებით სიცოცხლის დაზღვევის სახეობათა შორის, ყველაზე მეტად ჰგავს არასიცოცხლის დაზღვევას. სწორედ ამიტომ სპეციალისტები ამ სახეობას „წმინდა რისკობრივს“ უწოდებენ.

პიროვნება (დაზღვეული) დებს სადაზღვევო ხელშეკრულებას სადაზღვევო კომპანიასთან (მზღვეველთან), რომლის მიხედვითაც მისი კანონიერი მემკვიდრენი (მოსარგებლენი), მისი გარკვეული დროის (1-დან 5 წლამდე) განმავლობაში გარდაცვალების შემთხვევაში, მიიღებენ სადაზღვევო ანაზღაურებას – თანხას, რომელიც სადაზღვევო ხელშეკრულებაში წინასწარ არის დასახელებული.

განვითარებულ ქვეყნებში მოკლევადიანი სიცოცხლის დაზღვევას სხვადასხვა მიზნებისთვის იყენებენ. მაგალითად: ოჯახის დაცვა. ადამიანი რომლის შემოსავალი ოჯახს უზრუნველყოფს შეიძლება უდროოდ გარდაიცვალოს და მარჩენალს მოკლებული ოჯახის ცხოვრების დონე მკვეთრად დაეცემა. ასეთი რისკის თავიდან ასაცილებლად მარჩენალს შეუძლია შეიძინოს ისეთი სიცოცხლის დაზღვევა, რომლის პირობების თანახმად, მისი უდროოდ გარდაცვალების შემთხვე-

ვაში, ოჯახი მიიღებს ისეთ ფულად ანაზღაურებას, რომელიც გარკვეული დროის განმავლობაში მას ჩვეულ ცხოვრების დონეს შეუნარჩუნებს.

ბუნებრივია ჩავთვალოთ, რომ, როდესაც პიროვნება აზღვევს საკუთარ სიცოცხლეს, ის არ ფიქრობს საკუთარ შესაძლო ზარალზე, არამედ ფიქრობს ოჯახის წევრებზე ან სხვა ახლობელ ადამიანებზე. ამ ახლობლებს შეიძლება ჰქონდეთ დაზღვეულის სიცოცხლის მიმართ ფორმალური სადაზღვევო ინტერესი და დამზღვევის როლში გამოსვლის უფლება, მაგრამ შეიძლება, არც ჰქონდეთ. მაგალითად, შვილს უდავოდ აქვს ფინანსური ინტერესი მარჩენალი მამის სიცოცხლის მიმართ, მაგრამ ის შეიძლება არასრულწლოვანი იყოს და ამ მიზეზით ვერ შეძლოს დამზღვევის როლის შესრულება. შესაძლოა პიროვნება არ იმყოფებოდეს სამოქალაქო ქორწინებაში და ამიტომ მის მეუღლეს არ ჰქონდეს ფორმალური სადაზღვევო ინტერესი, თუმცა ჰქონდეს რეალური ინტერესი. შესაძლოა კიდევ სხვა მსგავსი მაგალითების მოყვანა, რომლებიც მიგვიყვანს იმ დასკვნამდე, რომ განსხვავებით არასიცოცხლის დაზღვევის სახეობებისაგან, სიცოცხლის დაზღვევაში ძალიან საჭირო და მნიშვნელოვანია მოსარგებლე, რომელსაც ხელშეკრულების დადების მომენტში ნიშნავს დამზღვევი და რომელსაც ფორმალურად არ მოეთხოვება სადაზღვევო ინტერესის ქონა. თუ დამზღვევი და დაზღვეული არ არის ერთი და იგივე პირი, მაშინ დამზღვევს თავად შეუძლია შეასრულოს მოსარგებლის ფუნქცია, მაგრამ ასევე შეუძლია მაინც დანიშნოს მოსარგებლე (დაზღვეულის თანხმობით).

უნდა აღინიშნოს, რომ განვითარებულ ბაზრებზე ვადიანი სიცოცხლის დაზღვევა ძალზედ პოპულარულია ახალგაზრდებს შორის. ახალგაზრდა ოჯახი ხშირად არ არის ფინანსურად იმდენად მძლავრი, რომ (დაგროვებადი) სიცოცხლის დაზღვევა შეიძინოს, მაგრამ, ამავდროულად ოჯახის მარჩენალს სურს, რომ მისი ოჯახი დაცული იყოს მოულოდნელი უბედურების შემთხვევაში. სწორედ ამ მიზნით ახალგაზრდები ყიდულობენ ვადიანი სიცოცხლის დაზღვევას, რომელიც მათ ასაკში ძალიან იაფია და რომელსაც უბედურების შემთხვევაში შეუძლია სერიოზული მატერიალური მხარდაჭერა აღმოუჩინოს ოჯახს.

საკრედიტო სიცოცხლის დაზღვევა. ბანკიდან კერძო პირის მიერ სესხის აღებისას, ხდება ამ სესხის თანდათან განვადებით დაფარვა. სამწუხაროდ არსებობს იმის შესაძლებლობა, რომ სესხის ამღები გარდაიცვლება სესხის დაფარვის პერიოდში ისე რომ სესხის ნაწილი დაუფარავი დარჩება. ასეთ შემთხვევაში მნიშვნელოვანი ზარალი შეიძლება მოუვიდეს ბანკს ან გარდაცვლილის ოჯახს.

ასეთ შემთხვევაში, რისკის თავიდან ასაცილებლად იყენებენ მოკლევადიან სიცოცხლის დაზღვევას. სადაზღვევო პერიოდი ემთხვევა სესხის დაფარვის პერიოდს, დაზღვეული არის სესხის ამღები, ხოლო მოსარგებლე ბანკი.

ბანკის ინტერესების დაცვის შემთხვევაში ანუ ე.წ. საკრედიტო სიცოცხლის დაზღვევის დროს, სადაზღვევო თანხა ცალსახად განისაზღვრება გაცემული კრედიტისა და შესაბამისი პროცენტების ოდენობით.

დღესდღეობით, განვითარებულ ბაზრებზე სიცოცხლის დაზღვევის სქემების მიერ მობილიზებული დანაზოგები წარმოადგენს ქვეყნის ეკონომიკაში განხორციელებული ინვესტიციების ძირითად წყაროს. სიცოცხლის დაზღვევის პოლისების გრძელვადიანი ხასიათიდან გამომდინარე, მათში ჩადებული დანაზოგები საწარმოებისა და მთავრობების მიერ გამოიყენება კაპიტალური ხარჯების ზრდისა და სხვადასხვა ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებისათვის. ინფრასტრუქტურის განვითარება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია განვითარებადი ეკონომიკებისათვის, არა მხოლოდ ადგილობრივი კერძო სექტორის ზრდის მხარდასაჭერად, არამედ უცხოური კომპანიების ადგილობრივ ბაზარზე შემოსვლის წასახალისებლადაც.

კერძო სექტორისა და მთავრობის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს კაპიტალური ხარჯების გაზრდასთან დაკავშირებით, მიყვავართ დასაქმებისა და ზოგადად ცხოვრების დონის ზრდასთან. ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალიც იზრდება, ეს საშუალებას აძლევს ქვეყანას აწარმოოს მეტი საქონელი, მათ შორის ისეთიც რომელიც ამჟამად იმპორტირებულია უცხოეთიდან. შედეგად, უმჯობესდება საგადასახდლო ბალანსიც და ქვეყნის ეროვნული ვალუტაც უფრო მყარდება.

სადაზღვევო კომპანიები პოლისის მფლობელთა მიმართ საკუთარი ვალდებულებების ჯერონად შესრულებისათვის ახორციელებენ ინვესტირებას დივერსიფიცირებულ ფასიან ქაღალდებში. ცხადია, რომ მათთვის უფრო მომგებიანია ფიქსირებული შემოსავლების მქონე აქტივებში ჩადონ ფული, როგორცაა: სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდები, ობლიგაციები, აქტივებით უზრუნველყოფილი ფასიანი ქაღალდები და ა.შ. თუმცა, მსგავსი ტიპის ფასიანი ქაღალდები ყოველთვის არაა ხელმისაწვდომი სადაზღვევო კომპანიებისათვის, განსაკუთრებით ისეთ ქვეყნებში, როგორც საქართველოა, სადაც არ არსებობს განვითარებული კაპიტალის ბაზარი და სადაზღვევო კომპანიების საინვესტიციო პორტფელის დაახლოებით 67% საკრედიტო დაწესებულებებში განთავსებულ დეპოზიტებზე მოდის. განუვითარებელი კაპიტალის ბაზარი სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს გრძელვადიანი სიცოცხლის დაზღვევის სქემების განვითარების კუთხით. ასეთი ბაზარი შეიძლება დავახასიათოთ კომპანიების ბრუნვადი ფასიანი ქაღალდების სიმცირითა და ადგილობრივი, განსაკუთრებით კორპორაციული ობლიგაციების ბაზრის არარსებობით. ფაქტობრივად არ არსებობს არც გირაოთი და არც სხვა გარანტიით უზრუნველყოფილი ობლიგაციები.

საქართველოში ჩამოყალიბდა ცუდი ისტორიული გამოცდილება ფინანსური ინსტიტუტების მიმართ ნდობის კუთხით. ამას ემატება ისიც, რომ საზოგადოება არაა სათანადოდ ინფორმირებული სიცოცხლის დაზღვევის პროდუქტებზე.

ცხადია, რომ მაშინ როცა სადაზღვევო ინდუსტრია ეკონომიკის მხოლოდ ნაწილია, მასზე მეტ ზეგავლენას ახდენს ეკონომიკური გარემო მთლიანობაში, ვიდრე თავად განიცდის მის ზეგავლენას. უფრო კონკრეტულად, ქვეყანაში არსებულ ცხოვრების დონეს აქვს ძირითადი გავლენა დაზღვევის მოთხოვნაზე მოსახლეობის მხრიდან. მაღალი ინფლაცია წარმოადგენს ძირითად შემაფერხებელ ფაქტორს ყველა სახის დანაზოგის მობილიზებაზე, მათ შორის სიცოცხლის დაზღვევისთვის განკუთვნილ დანაზოგებზე. დაბალი ინფლაციის პირობებში ხალხი კარგად გრძნობს სიცოცხლის დაზღვევის სქემების რეალურ ღირებულებასა და სარგებელს (განსაკუთრებით დანაზოგის ელემენტების მქონე სქემებისას). მაშინ, როცა მაღალი ინფლაციის პირობებში ამ სქემებიდან მიღებული ბენეფიტი მნიშვნელოვნად შემცირებულია.

დასკვნა

სადაზღვევო სისტემის ძლიერება პირდაპირ გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკაზე და ამავე დროს თვითონაა დამოკიდებული ქვეყნის ეკონომიკის მდგომარეობაზე, მოსახლეობის გადახდისუნარიანობასა და ბიზნესის სიძლიერეზე. სადაზღვევო ბაზარზე დღეს ძალიან მაღალია კონკურენცია, კომპანიები ძალებს არ იშურებენ კლიენტების მოსაპოვებლად, თუმცა მხოლოდ კომპანიების ეს ძალისხმევა, მოსახლეობის გადახდისუნარიანობის და ე.წ. სადაზღვევო კულტურის/გამოცდილების გათვალისწინებით, ბაზარზე უახლოეს წლებში გარდატეხას ვერ შეიტანს – ვისაც ჰქონდა სურვილი და შესაძლებლობა, ის უკვე დაზღვეულია, ბაზრის მკვეთრი ზრდა უახლოეს ერთ-ორ წელიწადში ვერ მოხდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Шахов В.В. Страхование: Учебник для вузов. М.: Юнити, 2003.
1. 2.Юлдашев Р.Т. Страховой бизнес. Словарь-справочник. М.: Анкил, 2005.
2. 3.Коваль, А. Человеческий капитал в страховании важнее финансового / А. Коваль // Управление персоналом. 2004.
3. 4. European Insurance in Figures. Complete Data, 1998, - 2001.
4. 5. Юлдашев Р.Т. Страховой бизнес: Словарь-справочник. М.: АНКИЛ, 2005.
5. 6. გორგი გიგოლაშვილი – სადაზღვევო საქმე, 2013.

REFERENCES:

1. Shakhov V.V. Insurance: Textbook for universities. M.: Unity, 2003.
2. Yuldashev R.T. Insurance business. Dictionary-reference book. M.: Ankil, 2005.
3. Koval, A. Human capital in insurance is more important than financial capital / A. Koval // Personnel Management. 2004.
4. European Insurance in Figures. Complete Data, 1998, - 2001.
5. Yuldashev R.T. Insurance business: Dictionary-reference book. M.: ANKIL, 2005.
6. Giorgi Gigolashvili – insurance case, 2013.

LIFE INSURANCE MARKET DEVELOPMENT PROSPECTS IN GEORGIA

Marine Khutsishvili

PhD of business administration

E-mail: Mariam.khutsishvili@btu.edu.ge

RESUME

Reforms and changes carried out in all spheres of coexistence are aimed at ensuring the development of the state's free economic market. The establishment of free market relations made business a natural component of the Georgian economy.

On the way to building the country as a legal state, an important role is played by the protection of property and non-property interests and the creation of its guarantees of compliance with international standards. All this is directly related to the development of the country's insurance market.

Key words: insurance market, non-property interest, object of insurance, life insurance.